

Jussi Björlingsällskapets Tidning

JUSSI BJÖRLING

Jussi-festen tillbaka i Voxna!

HUGO ALFVÉN 150 ÅR

*Minnesord om
ANDERS BJÖRLING*

Han sjunger i sin fars anda

JUSSIS PORTAMENTO

*Strömshall slår upp
portarna igen!*

JUSSI & ELVIS
på samma skiva?

- 3 Ordföranden har ordet
- 4 Jussi Björlings minne lever
- 5 Han sjunger i sin fars anda
- 7 Minnesord om Anders Björling
- 8 Jussi Björlings grav utsedd till kulturgrav
- 12 Äntligen! Jussi Björlingfesten tillbaka i Voxna
- 13 Jussi och Elvis för första gången på samma skiva?
- 14 Strömshall slår upp portarna igen
- 17 Jussis portamentoteknik
- 18 Hugo Alfvén 150 år
- 19 Tre sånger av Hugo Alfvén
- 20 Till minne av Don Goldberg

- 22 Kerstin Thorborg och Gustaf Bergman dokumenterade i ny bok
- 23 Tankar kring museets framtid
- 24 JBS-USA startar tidningsarkiv
- 24 Ny bok från vårt amerikanska systemsällskap
- 24 Konsert för Ukraina arrangerad i Nya Zeland

Omslag:
Anders Björling.
Foto: Calle Friedner.

JUSSIS BÖN I OFREDSTID

Den förmodligen mest välbekanta sången som Jussi Björling spelat in och framfört vid otaliga tillfällen är Till havs av Gustaf Nordqvist och Jonatan Reuter. Mindre välbekant är att Jussi spelade in ytterligare två kompositioner av Nordqvist. Dels Biskop Thomas frihetssång med text av 1400talsprästen Thomas Simonsson, samt Bön i ofredstid med text av författaren Folke Personne. Dessa båda spelade han in med kapellmästare Sune Waldimir, 1944, när det andra världskriget alltjämt pågick. Det är inget tvivel att musik- och textvalet var noga genomtänkt, och att sångerna i Björlings engagerade tolkningar gav tröst och tillförsikt i en svår tid. Hans eminenta förmåga var att lugna och ge hopp till människor. Han kunde förvisso också ge glädje och inspiration när han lysande framförde Nu är jag pank och fågelfri, Paris entréång, I lyckans tempelgård eller Bachanal. Sätillvida är och förblir han något av en komplett sångare. Som operasångare så gestaltar han ofta bättre, sympatiska rollkaraktärer än de mindre empatiska. Men han ger alla gestalter mänskliga drag, och exempelvis ångerfullheten som hans Pinkerton visar i Addio, fiorito asil från Madama Butterfly, är icke att ta miste på.

Han visste att han kunde förmedla ett budskap. Därför så levereras "Frihet är det bästa ting, som sökas kan all världen kring. Den frihet väl kan bära. Vill du vara dig själver huld, så älska frihet mer än guld, ty frihet följer ära", som det låter i den något moderniserade text som Jussi använder sig av, med stor innerlighet och emfas. I Bön i ofredstid så väddar han direkt: "Skapare, dig förbarma!" och senare "Ljud ånyo ditt Varde ljus!, Varde ljus". En synnerligen bestämd fredsälskare. Det är sådana förkunnare vi behöver när vi har det jobbigt här i världen.

När det gäller mera intima kärleksituationer, såsom första mötet mellan Rodolfo och Mimi i La Bohème, så kan nog ingen flicka/sopran mötas av en mera ömsint och förtroendegivande friare än Jussis Rodolfo. Lyssna till orden, när han stilla förklarar: "Så kall ni är om handen. Låt mig värma den i min. Ni bör besinna, här intet står att finna. Se vintermånen sitt silver utbreder och här i höjden är månen så nära." Ingen Mimi i världen skulle ana oråd med det sättet att framföra värme, kärleksfullhet och tillförsikt.

Jussi Björling var en snäll och jordnära person, som också ägde all den hetta och passion som hans roller krävde. Men rollerna och sångerna adderades en sympati och medmänsklighet som få kollegor har varit mäktiga i hans samtid och fram till våra dagar. Därför förblir han ett ledande ljus av sann hygglighet, men också en mästare av sitt gebit, att lugna, inspirera och förtrösta, i tider av både ljus och mörker. Det är aldrig enbart hans makalösa röst som styr detta, utan även hans sätt att förtydliga och förverkliga texternas, ofta magiska innebörd och kraft. Han förblir vårt ljus i såväl fredstid som ofredstid.

BENGT KRANTZ
ordförande i Jussi Björlingsällskapet

Jussi Björling i Furuviik 1946.
(Fotograf: Carl Larssons fotografiska AB, Läns museet Gävleborg)

REDAKTION

Jussi Björlingsällskapets tidning
Hösten 2022
Från starten 1989 nummer 69.

Redaktör
Calle Friedner
carl.friedner@telia.com
070-347 90 61

Grafisk form
Maria Hegborn
maria.hegborn@gmail.com
070-56 45 210

Redaktionskommitté
Bengt Krantz, ansvarig utgivare
Göran Forsling

Jussi Björlingsällskapet

stiftat den 7 januari 1989 har till uppgift att främja intresset och kunskapen om Jussi Björling, hans sångkonst, liv och karriär.
www.jussibjorlingsallskapet.com

Medlemsavgift

Medlemsavgifter: Enskild medlem, nyhetsbrev med e-post 275 kr; Enskild medlem, nyhetsbrev med brevpst 325 kr. För familjemedlem med samma adress som enskild medlem tillkommer 50 kr.
Plusgiro 462 48 91-0

Ansökan om medlemskap ställs till

Stefan Olmårs
Hovra Gamla Landsvägen 5
827 72 Kors Krogen
stefanholzpartner@telia.com

Jussi Björlingsällskapets styrelse

Ordförande
Bengt Krantz, 0739-79 17 62
visheten@gmail.com

Vice ordförande
Hans Thunström, 070-3419768
hans.thunstrom@gmail.com

Sekreterare
Stefan Olmårs, 0651-260 00
stefanholzpartner@telia.com

Vice sekreterare
Berit Sjögren, 070-771 22 83
berit.sjogren@outlook.com

Kassör
Per Bäckström, 079-337 42 45
perb1948@gmail.com

Ledamöter
Annicka Englund, 08-653 05 30
annicka.englund@hotmail.se
Göran Forsling, 070-493 04 86
verbator@telia.com
Harald Henrysson, 0225-501 90
harald@henrysson.org

JUSSI BJÖRLINGS MINNE LEVER

Einar Larson stod Jussi mycket nära som kollega. De var också nära vänner sedan studietiden, så nära, att Einar Larson inte orkade skriva något till minnesboken 1960, men nio år senare berättade han följande:

Endast någon vecka efter Jussi Björlings plötsliga bortgång togs initiativet till att utge en minnesbok. Den redigerades av operans presskommisarie, Bertil Hagman, och kom snabbt till, dock utan något bidrag från mig. Jag kände det svårt att fatta pennan endast 10 dagar efter det att vi suttit i förtroligt samtal hemma hos mig. Avsikten med det sammanträffandet var från början att resonera om hur Jussis snart stundande femtioårsdag den 2 februari 1961 skulle firas. (Det är inom parentes sagt efteråt fastslaget, att Jussi var född den 5 och icke den 2 februari 1911).

”Hur har Du tänkt dig den dagen?” frågade jag. Helt självklart kom svaret: ”Den dagen vill jag fira på den scen, som sett mig konstnärligt födas. Jag vill sjunga inför svensk publik och med mina gamla sångarkamrater runt mig på scenen.” Jussi var alltigenom svensk och tyckte hela livet bäst om att sjunga på vår egen Opera.

Samtalet gled över på vårt yrke och dess vanskligheter, och mycket öppet anförtrodde han mig, att han alltmer kände

Einar Larson och Jussi Björling i Pajazzo 1936. (Foto: Almborg & Preinitz).

av sina hjärtbesvär. Han ville lägga av om några år och framkastade tanken att vi två då skulle öppna en sångarskola. Vi uppfattade det väl båda närmast som ett hugskott. Samtalet gick vidare.

Gamla minnen väcktes till liv från ungdomsåren. Vi mindes hur vi roat oss med att ömsa stämmor, han hade sjungit baryton och jag tenor. Han talade om sitt liv som s.k. världssångare, att uppträda i främmande land i frack och ordnar på konserttribuner, ”det känns främmande och kallt, jag känner mig som en mannekäng. Nej, i en operas fantasivärld vill jag framträda och helst som sagt inför min trogna, svenska publik. Konserter har aldrig givit mig annan tillfredsställelse än att bankkontot ökat och det är redan ganska bra.”

”Kommer Du ihåg en midsommar ute på Siarö i skärgården? Vi for ut med min aktersnurra och hälsade på hos fiskargubbar och andra rara och gulliga grannar. Den betagande värme och den sunda vänskap, som jag mötte i dessa enkla kretsar har för mig många gånger varit ett livsbehov och stimulans. Bland dem har jag tyckt om att ta ton och känt äkta kontakt. Det är så förtvivlat långt ifrån de glittrande spektakel som ordnas icke minst i Amerika runt s.k. berömdheter.”

”Men det var inte det vi skulle tala om. Min födelsedag.” Han satt stilla och dämpad men tog mig plötsligt hårt i handen. ”Käre vän, det är ett halvt år dit. Det är en lång tid för mig, och jag tror att mitt sjungande då för alltid har tystnat.” Han skulle snart ut på en lång turné. Tog mig i famn med en särskild gripethet och gick. Det var sista gången vi talades vid, och tio dagar därefter var han borta.

Nio år har gått sedan budet om hans död kablades ut till all världens länder. I anslutning till invigningen av Jussi Björlings minnesgård har Stiftelsen önskat några rader i sin årsbok. Jag vill söka väcka ytterligare minnen till liv. Det var hos operachefen John Forsell på hans Stenungssö på Västkusten vi på allvar möttes sommaren 1929. Vi kallade den för Sångarön. Det var en sorgfri och underbar tid, alla där

¹ Tunabygdens Hembygdsförening.

församlade sångare, Brita Hertzberg, Einar Beyron, Helga Görlin, Set Svanholm, Joel Berglund, var unga, och alla glädde vi oss åt egna men även varandras framgångar på Gullebos sångsal, och genom Gurli och John Forsells beskyddande vänskap kom vi varandra mycket nära. Vi bodde på hotellet, där vi disponerade en hel våning. D.v.s. Forsell, som då var Jussis förmyndare, bestämde att han skulle bo på Österbergs pensionat, frekventerat endast av gamla tanter. Det tyckte Jussi definitivt inte om. Vi busade ganska så friskt med varandra och hade alla de upptåg för oss. Det förekom t.ex. att man hittade en igelkott i sin säng.

En dag kom jag från en lektion och mötte Jussi på väg till sin lektion. Han såg allvarlig ut, rastlös och nervös. Jag sökte muntra upp honom extra med orden, du kommer snart att trivas här bland oss, och lite extra fest kan vi också få, ty här runt bor Göteborgs affärs-societet i sina fina sommarvillor. Middagsbjudningar duggade även tätt, men Jussi verkade fortfarande inte trivas.

En annan dag mötte jag honom på vägen med en stor resväska i handen. ”Var[t] skall du ta vägen?” – ”Till Stockholm, har fått engagemang på Rolf-revyn.” – Jag stannade honom bestört. Jussis röst och Rolf-revyn, det passade inte ihop! Jag bad honom tänka på sin framtid. Till slut stannade han kvar, och ingenting blev sagt till någon. Efter detta blev Jussi som en omvänd hand. Vi höll ihop, badade, spelade tennis, seglade. Vi seglade med en gammal skorv, som döptes till fregatten August. En gång seglade vi i medvind ända till Svanesund, men på hemvägen måste vi kryssa, det blåste upp och båten tog in vatten, mycket vatten. ”Du kan väl simma Jussi?”, frågade jag. ”Simma”, svarade Jussi, ”nej det kan jag inte”. Förskräckt satte jag kurs på närmaste udde, och därifrån gick vi hem några mil till fots. Fregatten August, ja, den ligger där kanske än idag.

John Forsell menade, att en lärare måste kunna stiga ner på elevens nivå. Tyvärr gjorde han inte det, utan roade sig istället med att sätta eleverna i klistret. På väg till en lektion hörde jag John Forsells sonora stämma på verandan: ”Vet verkligen herr Björling vad ett substantiv är? Det är ett tingord”. Efter det min lektion sedan var slut, hittade jag Jussi sittande vid väggkanten. Han såg dystert ut och frågade: ”Vad är ett substantiv?” – ”Det är ett tingord!” – ”Ja, men vad är ett tingord då?” – Ja, det är ett träd, en sten, en båt, en blomma.” – Ja, men varför sa han inte det meddetsamma?” Och det hade han ju rätt i. Intermezzot är intressant, med tanke på att Jussi sedan framträdde på fyra språk, engelska, tyska, franska och italienska, och att han särskilt fick beröm för sin utsökta språkbehandling.

Arvsanlaget från fadern slog ut i världsblom. Han talade ofta och gärna om sin avgudade fader, läraren som lade den gedigna grunden. Den särpräglade nordisk-romantiska klangfärgen, denna lika påtagliga som obeskrivliga stäm-

Vännerna Jussi Björling och Einar Larson som Rodolfo och Marcello i La Bohème 1934 (Foto: Almborg & Preinitz).

valör förutan vilken Jussi kanske aldrig hade vunnit sitt världsnamn. Svenskheten i hans sångröst gjorde honom älskad av allt Sveriges folk, från opera- och konsertpublik till Gröna Lund, Skansen och Folkparkerna.

Hans önskan har blivit uppfylld att få vila i Stora Tunas jord, där ungbjörkarna lyser. Jussi Björlings minnesgård står som en vacker pärla infattad i ett diadem med Joh[a]n Olof Wallin-gården på ena sidan och nedanför kullen på andra sidan glider Dalälven i sitt lugna majestät, vakande över världsmedborgaren och dalasonen Jussi från Stora Tuna. ’En nordisk röst högt mot höjden svingar
Så frisk som doften av julihö
Så rent som glansen av decembersnö
Och klarare än bjällerklang den klingar’

Sven Nyblom

Kära Jussi,

Jag fick inte ordna Din 50-årsdag. Men jag har haft glädjen att få följa Jussi Björlings minnesgård ² från grunden till invigningen.

² Minnesgården ersattes 1994 av Jussi Björlingmuseet.

Inom Stiftelsen Kungl. Teaterns Solister har vi också skapat en minnesfond. Jussi Björlings stipendiater utses årligen, och de får sedan framträda på den estrad Gröna Lund, där Du själv så ofta stod som segrare i ädel sångartävlan.

Stockholm i september 1969

Einar Larson

Artikeln är hämtad med tillstånd av Tunabygdens Hembygds-förening ut dess årsskrift Tunum 1969. Harald Henrysson ger oss här en presentation av Einar Larson.

Einar Larson, som skrivit så levande om sin vänskap med Jussi, träffade jag så vitt jag kan minnas bara en gång på Jussi Björlinggården i Borlänge, officiellt invigd i maj 1969. Jag minns honom som en påfallande ståtlig, vänlig man, och mycket engagerad i utställningen, men vi hade inte någon närmare kontakt. Men jag tror jag kan gå i god för att det inte var några överord när hembygdsföreningens ordförande rektor Gösta A. Karlsson sade om honom vid invigningen: "Utan hans enande entusiasm, sakkunskap, kontakter och vänskap har inte utställningen blivit vad den är och dagens program lades också med tillförsikt i hans händer att utforma". Den utställningen ersattes 1994 av Jussi Björling-museet, som nu tyvärr också blivit nedlagt.

Larson var född 1897, studerade liksom Jussi bl a för John Forsell och debuterade på Operan 1926 som Valentin i Faust. På 1930-talet sågs han som Kungl. Operans främste lyriska baryton och var engagerad där fram till pensioneringen 1951. I slutet av trettioåret drabbades han av en röstkras, kanske på grund av överexploatering i repertoaren, men kom tillbaka. Einar Larson var 1950 med och grundade Stiftelsen Kungl. Teaterns solister och var dess ordförande i över 30 år, länge också konferencier vid dess arrangemang på Gröna Lund. Han avled 1983, några dagar före sin 86-årsdag. "Hans i dubbelt mått rakryggade framträdande och

Jussi Björling och Einar Larson privat på en reklambild c:a 1952. (Foto: Elit Foto)

Larson och Björling i La traviata.

oegennyttiga arbete för Kungliga Teatern och dess sångare under flera generationer har förskaffat honom ett äreminne långt efter den egentliga sångarkarriären", skrev Bertil Hagman till hans minne.

Einar Larson sjöng tillsammans med Jussi Björling i inte mindre än 19 operor och omkring 175 föreställningar. Första gången var den 12 januari 1931 i Saul och David när Jussi sjöng sin tredje debutroll, sista den 6 september 1951 i Tosca, en avskeds- och recettföreställning för Einar. Bland de övriga operorna kan nämnas (i kronologisk ordning) Rigoletto, Traviata, Eugen Onegin, Furst Igor, Kronbruden, Arabella, Maskeradbalen, Faust, Tosca, Bohème, Sadko, Trubaduren, Aida och Pajazzo. Som konsertsångare var Einar Larson Jussis partner långt mer än någon annan manlig sångare, vid ett drygt femtontal tillfällen 1935-54. Bland dem märks en serie om nio gemensamma konserter i april 1935 då de annonserades som landets båda främsta operasångare. Tyvärr finns ingen inspelning bevarad av dem tillsammans. Man får försöka ana hur det lät i Stora Tuna kyrka den 11 november 1935 när "de båda praktfulla rösterna, så skilda i register men besläktade i klangfärg, kompletterade varandra på det lyckligaste sätt" och som extranummer framförde Beethovens Lovsång "fullständigt unisont och med mäktigt gripande verkan. Ett vackert slut på en gigantisk sångarstrid!"

HARALD HENRYSSON

Han sjunger i sin fars anda

Ett samtal med Lars Björling

Det är en härlig sommardag. Vi är i Jussi Björlings och hans familjs sommarparadis på Siarö i Stockholms norra skärgård, nu delad mellan syskonen Ann-Charlotte, som bor i det hus, där familjen bodde på Jussis tid, och Lars, som byggt sig ett eget hus och flera uthus i den del av tomten, där också Jussis sångstudio ligger. Lars är lycklig: den här dagen har han och hans hustru Leila varit gifta i precis sju veckor. Vi ska återkomma till det.

Det är 25 grader varmt, men vi sitter utomhus i skuggan av träden och talar. Lars berättar, att det var när han i sexårsåldern fick följa med på Operan och höra pappa Jussi i La Bohème, som musiken först på allvar kom in i hans liv. – Det var så lätt att känna igen pappa när han sjöng, han lät så annorlunda mot de andra sångarna.

Det blev ett starkt minne. Men hemma sjöng man inte så mycket och inga barnvisor. Att Lars mamma, Anna-Lisa, älskade sina barn, kan de som kände henne vittna om, men hon överlät "pyseldelen" till sin mor, som kom att ta ansvaret för de tre barnen, när hon och Jussi var bortresta, vilket ofta var i flera månader i sträck. Lars och storebror Anders tyckte det var utmärkt, att deras pappa bestämt att de inte skulle delta i skolans sångundervisning, detta till skillnad mot lillasyster Ann-Charlotte (se nr 68 av denna tidning). Jussis tanke med detta var annars, att barnen inte skulle lära sig fel sångteknik.

Sången fanns ändå alltid med i Lars medvetande, och när han var 15 – 16 år, alltså omkring 1955, skrev han ett brev till föräldrarna, som då var i Amerika, där han berättade, att "jag har börjat pröva mina vingar". När föräldrarna sedan kommit hem, och de anlät till Siarö, drog Jussi in Lars i sångstudion för att lyssna på honom. Han lät honom sjunga allt högre upp i registret, och då hörde Lars hur hans pappa tänkte högt: "Hm, det blir nog bra det där – men vi ska vänta!"

Lars hade räknat med att hans far skulle bli hans sånglärare, men när han praktiserade på en bank i Frankrike och Ann-Charlotte ringde och berättade, att deras pappa var död, fick han en svår chock. Han reste genast hem, och det första han sa, när han steg in genom dörren till hemmet på Karlavägen 11 var: "Vem ska nu lära mig sjunga?"

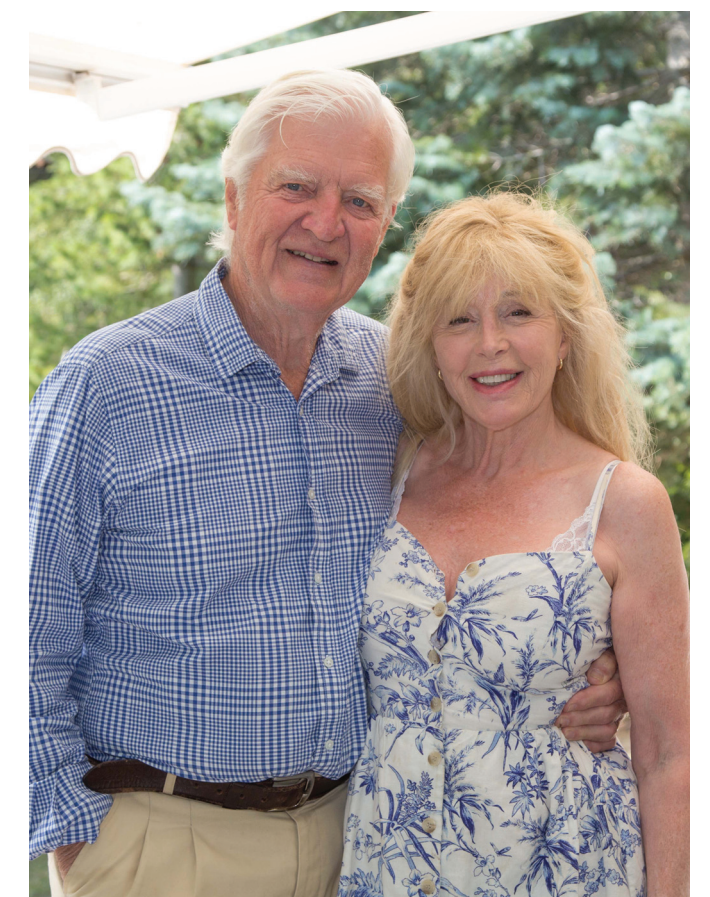
Ja, det var just frågan, det. Lars kom så småningom att ta lektioner för en lång rad mer eller mindre kända sångpedagoger, men de kändes inte bra för Lars, och ingen av dem talade om andningsteknik.

– Jag har gått för så många lärare, så du anar inte. Många sånglärare har haft egna problem, och ofta är det dem de lär ut att bemästra, men deras elever har ofta andra problem, som de behöver få hjälp med. En del har inga problem, de behöver bara få den naturliga rösten att växa fram. Men sångundervisning är svårt, det är inte alltid så lätt att locka fram det naturliga ur varje röst, och ofta har man för bråttom.

Lars studerade också för sin farbror, Olle Björling. Han passade honom bra, men tyvärr dog han redan 1965. Skulle också Jussi ha kunnat bli en bra sångpedagog?

– Pappa hade ett sjätte sinne, en intuition, och den leder för det mesta rätt. Han talade om "glittret" och "den lilla platsen", som man ska låta klangen växa ifrån istället för att pressa rösten. Pappa hade ju fått lära sig av farfar David, och det var en enorm skillnad på hur pappa och hans bröder och t.ex. Wiener Sängerknaben sjöng: deras gossopraner sjöng med små änglaröster, men bröderna sjöng som unga män, något David fick en hel del kritik för. Men han hade stud-

Lars Björling med hustru Leila. (Foto: Calle Friedner)

Lars med pappa Jussi vid pianot 1954. (Foto: Privat)

erat de stora artisterna på nära håll på Metropolitanoperan och visste hur det skulle låta, och hur han skulle nå dit.

Jussi ville alltså ”vänta”, och det de skulle vänta på var i första hand, att Lars skulle ta sina examina, för Jussi, som knappt hade fått någon skolundervisning alls, var mycket noga med, att barnen skulle ta studenten och sedan gärna skaffa sig en högre utbildning. ”Och sen’ får ni göra vad ni vill”.

Men vad skulle Lars då läsa efter studentexamen? ”Jag tycker du ska läsa latin”, sa Jussi, och så gjorde Lars det ett år, för han gjorde som pappa sa. Lars är för övrigt mycket språkintrasserad och talar bl.a. både franska, italienska och spanska. Just spanska lärde han sig när han bodde ett år i Madrid. Det hjälpte honom att komma in på Handelshögskolan. Ekonomi var kanske inte det han var mest intresserad av, men med hjälp av den björlingska envisheten tog han en civilekonomexamen. Han arbetade sedan en tid på Johnsonkoncernen, men sången tog allt större plats i Lars liv. Han kom till en punkt, berättar han, när han ville ge sången en ärlig chans. Om han inte gjorde det, skulle han kanske ångra ihjäl sig. Och så sa han upp sig.
– Jag flyttade till Rom, där min mamma hade hittat en sångpedagog, som hette Debora Fambri. Det var en riktig sångpedagog, det!

En av de första sångövningarna var duetten ur första akten till La Traviata, och vid ”croce e Delizia” övergick Lars till

halvfalsett. Då tyckte madame Fambri att Lars var lat, men genom metodiska övningar, ”kungsregeln”, som han kallar det, alltså att man ska ta det lugnt och inte forcera och ha för bråttom, gjorde Lars märkbara framsteg. Tyvärr dog Fambri efter bara några år, men hon visade vägen och gav Lars en grund att stå på.

Även av sin farfar hämtade Lars lärdom. David Björling, som gått bort redan 1926, skrev ett litet häfte ”Hur man skall sjunga”, och av de råd han där ger nämner Lars särskilt, att man ska hålla sig till de övningar, som eleven med lätthet kan klara, sedan kommer allt att växa fram bit för bit. Han betonar också vikten av rätt andningsteknik. Lika lite som en violinist kan spela utan bra stråkföring, lika lite kan en sångare sjunga utan bra andningsteknik, menade han.

När han så flyttat tillbaka till Sverige, prövade han en ny väg: han gick till Harry Ebert, Jussis mångårige ackompanjator och personlige vän. Där sjöng han både sin pappas repertoar och annat. Harry Ebert hade länge varit verksam i Paris och var djupt bildad. Det var han som lärde Jussi att uttala franskan i t.ex. Faust, Roméo et Juliette och Blomsterarian ur Carmen.

– Mina stunder med Harry Ebert var guld värda. Han kunde ta en wagneropera och förklara för mig alla teman och ledmotiv, medan han improviserade på pianot. Han spelade Carmen och började med förspelet och frågade, om jag förstod vad det handlade om där. Det blev min musikskola! En del lärare vill rätta genom att förorätta, men inte Harry Ebert: han var positiv, och när jag sjöng Sångarens aria ur Rosenkavaljeren, och den satt riktigt bra, sa han: ”Jag tror du skulle kunna få kontrakt och åka runt i hela världen och sjunga Sångaren!”

Lars sjöng också en del med Jan Eyron, som han dessutom uppträdde tillsammans med, och med Brita Lignell.

– Hon hade arbetat på Ackis redan under John Forsells tid. Brita var en fantastisk pianist, och henne jobbade jag väldigt mycket med. Under de här perioderna spelade jag in en hel del – sådant som jag sedan givit ut på de fyra dubbel-CD-albumen ”The Art of Singing - A tribute to David Björling” (Sterlings), där jag vill visa, att det går att sjunga enligt den gamla bel canto-skolan, och att David visade vägen dit.

Det blir mycket tal om sångteknik, där under trädens skugga. Vi talar om hur lätt Lars alltid haft för höjrdonerna, men hur han, som så många andra sångare, fått lägga ner en del arbete på att egalisera mellanregistret. Vi talar också om textens och textningens betydelse.

– Pappa brukade säga: om du hittar en bra text, så lär dig den väl, sedan kan du sjunga den. Men kom ihåg en sak: innan du får tonen att vibrera ända ner i tårna, lär det ta ett tag.

Nej, det går inte att undvika att tala om pappa Jussi, som Lars stod så nära. Man har kritiserat honom för att vara

för stel på scenen, men den världsberömda regissören Peter Brook (1925 – 2022) ansåg, att han var ett föredöme och hade en mycket vacker gestik, han visste hur han skulle föra sina händer och sprang inte omkring i onödan, berättar Lars. Ett överagerande på scenen beror ofta på, att man vill skyla över sina vokala tillkortakommanden, och det behövde inte Jussi. Projicerandet av rösten är också viktigt. Jussi kunde det, det var inga problem att höra hans röst på tredje raden.

Lars stod sin far mycket nära och har många goda minnen av honom, t.ex. en kväll när han var i tioårsåldern och hans föräldrar varit bortbjudna. Lars sov men väcktes av att hans far satt på sängkanten. Mamma Anna-Lisa öppnade dörren och förmanade Jussi att inte väcka barnen. Jussi reste sig men gav Lars en stor, blöt puss, innan han lämnade barnkammaren.

Jussi uppmanade också Lars att inte sätta sitt ljus under skäppan. ”Och kom ihåg en sak, Lasse: sanningen, sanningen, sanningen!”

Ytterligare ett fint minne: varken Jussi eller Anna-Lisa tog körkort, men det gjorde Lars, och därmed blev han familjens chaufför. Men en gång hände en malör: utanför restaurang Riche på Birger Jarlsgatan i Stockholm krockade han med ett träd. Det blev bara en mindre buckla, och Lars

Lars kysser sin far farväl på Bromma flygplats 1949. (Foto: okänd)

Lars sjunger i Strömsbruk 2019 med Samuel Skönberg vid flygeln. (Foto: Calle Friedner)

lämnade genast in bilen på verkstad, men det skulle ta några dagar att få den lackad och klar, och till råga på allt skulle hans föräldrar just komma hem, så när han mötte dem på Bromma flygplats frågade de, var han hade bilen. ”Den är på rundsmörjning”, ljög Lars. Senare på kvällen tog Jussi sin son avsidet och frågade: ”Du har krockat bilen, va?” Och så stack han åt Lars 500 kr till reparationen, en stor summa på den tiden. En sådan far kunde man ju bara älska.

Åter till nutid. Hur Lars träffade Leila är en historia för sig. I korthet var det så, att Leila bodde i Saltsjö-Boo och skulle ge grannens katt, Lussi, mat, medan han var bortrest, men råkade slå in fel kod på hans larm, när hon skulle gå in i hans hus, varvid larmet gick – till Lars.

Leila hade tidigare startat och drev sedan hälsohemmet Masesgården i Leksand nära gården Karlsarvet, som David Björling ägt, och där han bott med sina pojkar. Idag ägnar hon sig framför allt åt sitt konstnärskap. Till Lars gav hon på juldagen förra året ett bildspel hon hade gjort bestående av målningar hon skapat ackompanjerade av Lars sång – ett vackert bevis på samhörighet mellan de båda. Man kan finna det på Youtube (”Duett mellan sång och måleri”).

Att sjunga är både ett emotionellt och intellektuellt arbete, och även om det kan gå lång tid mellan det att Lars sjunger, så tänker han sång. Han har alltså inte slutat sjunga, fast han fyllt 83. Men som son till världens främste tenor och själv sångare har Lars självklart blivit jämförd med sin far. Man har ofta förväntat sig, att han ska låta som Jussi, och i vissa lägen gör han det – fortfarande – men han tycker inte de ska jämföras:

– Jag är varken sämre eller bättre än pappa, jag är jag. Så länge jag lyckas sjunga i min fars anda är jag nöjd.

CALLE FRIEDNER

MINNESORD OM ANDERS BJÖRLING

Den 6 juni avled Jussi och Anna-Lisa Björulings äldste son, Anders i en ålder av 86 år. Vår ordförande, Bengt Krantz, och Calle Friedner ger här sina personliga minnen av honom.

Alltid ung i sinnet. Precis som sina syskon, Lars och Ann-Charlotte. Jag reflekterade inte över ålder när jag träffade och språkade med Anders. Han var en lättsam och mycket vänlig sälle med allt barnasinne i behåll. Han valde inte musikens bana, men var en hängiven konsument av inte minst vokalmusik och en stolt banérförare av sin berömdes fars gärning, inte minst i sitt nya hemland, USA.

Hans varma intresse för människor kom till uttryck i den stora hängivenheten för sin familj och sina döttrar, men fotografikonsten som var hans naturliga uttrycksmedel visade också kärleken till naturen, djurlivet och livet överhuvudtaget. Likt sin far så var han hängiven sitt fosterland, och det kom bland annat till uttryck i hans fina affär i Saint Peter, Minnesota, Swedish Kontur. En butik som säljer svenska varor och även Anders egna fotoböcker. Den startade redan 1962 och är således 60 år i år. Den drivs vidare av familjen efter Anders Björulings bortgång.

Anders valde att lämna Sverige, efter att fadern gått bort, 1960, för att slå sig ned i Saint Peter och verka vid Gustavus Adolphus College, jämte sin älskade, första amerikanska hustru, Janet. Det kom att bli hans nya hemland. Men han återvände alltid regelbundet till Sverige. Inte minst regelbundna återbesök på familjens sommarställe på Siarö i Stockholms skärgård var alltid något som lockade.

Det är svårt att tänka sig att en sådan levnadsglad och trygg person med båda fötterna på jorden, som Anders Björling, inte längre är med oss. Men han finns alltid med oss i våra sinnen.

BENGT KRANTZ

Mina sammanträffanden med Anders Björling blev inte så många, men minnena från dem är ljusa. Första gången vi träffades var, när min fru och jag reste runt i USA för att intervjua människor om deras minnen av Jussi Björling för en radioserie jag då höll på med. Av familjen Björling hade jag fått adressen till Anders, som inte bara beredvilligt lät sig intervjuas utan dessutom insisterade på, att vi skulle övernatta hos honom och hans familj i St Peter, Minnesota. Tyvärr visade sig vägen från Chicago, där vi bott natten innan, betydligt längre än vi hade trott, och i stället för att anlända klockan sex på eftermiddagen, var vi inte framme förrän klockan tio. Ändå blev vi varmt välkomna av Anders, Janet, och deras tre döttrar. De dukade t.o.m. fram mat åt oss. Vi kände oss som länge efterlängtrade vänner, trots att vi alltså inte tidigare hade träffats, och dagen därpå visade Anders oss runt på Gustavus Adolphus college, innan vi satte oss ner och gjorde vår intervju.

Fjorton år senare, 1994, invigdes Jussi Björlingmuseet i Borlänge, och bland dem som var med på premiärvisningen fanns Anders. Vi kom att gå runt på museet tillsammans,

och Anders stannade då särskilt vid de personliga föremålen, som uppenbarligen väckte många minnen hos honom. Det var förstås extra intressant att höra hans kommentarer. Särskilt minns jag, att vi stannade framför en spinnrulle, och Anders sa: "Ja du, med den där fick pappa och jag upp många gåddor!" Historien blev levande.

Vårt sista möte ägde rum i Strömsbruk 2019. Vi pratade förstås med varandra och kunde bl.a. konstatera, att vi hade fotografering som gemensam hobby men kände, att vi hade mycket mer att säga än vi då hann med, och jag bad Anders att besöka mig nästa gång han kom till Stockholm. "Ja, det ska jag verkligen gärna göra", sa han, men tyvärr blev han sjuk, så det blev aldrig av.

Anders Björling var en mycket varm och klok människa, en person jag hade velat umgås mycket mera med, men som jag ändå är tacksam för att ha fått känna.

CALLE FRIEDNER

Anders och Janet Björling vid sitt hem i St Peter 1980. (Foto Calle Friedner)

Anders framför Jussi Björling Recital Hall på Gustavus Adolphus College. (Foto Calle Friedner)

Jussi Björlings grav utsedd till kulturgrav

Sedan en tid har Sveriges Kyrkogårds- och krematorieförbund, SKKF, börjat märka ut vissa gravar över hela landet, som bedöms vara särskilt intressanta, och församlingen eventuellt kan ta över skötseln av. Som nr 1 har man valt Jussi Björlings grav på Stora Tuna kyrkogård. Man ska kunna få en guidning i mobilen på kyrkogården och se och lyssna på nätet. Sök på kulturgravar på Internet, där man kan se bilder på Jussi och hans grav och också få veta lite grand om honom.

Äntligen! Jussi Björlingfesten tillbaka i Voxna

Traditioner ska man hålla fast vid, och det har Jussi Björlingsällskapet och Alfa-Ovanäkers församling gjort genom att varje år i juli arrangera en konsert till Jussi Björlings ära i Voxna kyrka. I föl och förföl blev det emellertid ingenting, och anledningen vet ju alla om: pandemin som förlamat hela världens kulturliv – och mycket annat. Därför var det med extra stor glädje Jussiälskarna kunde samlas på nytt i den vackra vita kyrkan i Voxnabruk måndagen den 11 juli och njuta av vacker sång och musik. Det var dessutom 20-årsjubileum, vilket gjorde det extra festligt. Vädrets makter var dagen till ära på sitt allra soligaste humör och himlen var ljuvligt klarblå. Visst blev det varmt i kyrkan, men inte outhärdligt, och det var enbart glada och nöjda anleten man såg vid de båda fullsatta konserterna.

Ritualen kände vi igen från tidigare år. Efter klockringningen fick vi höra Jussis röst per grammofon, denna gång i Geijers och Sjöbergs Tonerna. Under sången visades i år ett porträtt av Jussi, målat av den legendariska sångerskan Joan Baez, som är en stor Jussibeundrare och speciellt älskar just denna sång. Stefan Olmårs, som i många år hållit i alla trådar kring Jussifirandet och därför med all rätt kan kalla sig gärningsman, hälsade välkommen och berättade att hans stöttespelare, pianisten Lennart Eng, tyvärr inte kunde medverka på grund av sjukdom, men i gengäld fick vi möta inte mindre än tre pianister. Först ut var Eva Säaf-Wallentin, som ackompanjerade sin make, tenoren Sonny Wallentin, bördig från Jämtland och på 80- och 90-talen ett stort namn på Kungliga Operan i Stockholm. Idag är han 74 men rösten är i prima trim och han levererade nyanserade tolkningar av Bön av Gustaf Nordqvist med text av Anders Österling och Griegs välkända tonsättning av H C Andersens Jeg elsker dig, den sistnämnda sjungen i utsökt pianissimo.

Så var det dags för ny pianist, Amanda Elvin, och ny sångare, mezzo-sopranen Vilma Skäryd. Vilma hörde vi redan för fem år sedan, då hon presenterades som lovande sångare. Idag är hon nyligen utexaminerad från Operahögskolan och på väg ut i det hårda livet som frilansande operaartist. Hon gladde, åtminstone mig, med djärva repertoarval. Samuel Barbers underbara sånger är sorgligt försummade, och hon visade att han är väl värd att uppmärksammas med Must the winter come so soon. Hugo Alfvén är sannerligen inte försummad, speciellt inte i år då man firar att han föddes för 150 år sedan, men Gammalt kväde från Hälsingland hör man inte var dag. Utmärkta tolkningar i båda fallen.

Efter Vilmas framträdande stannade Amanda kvar vid flygeln för att ackompanjera även nästa sångare, som hon visade sig känna väl. Hon är nämligen gift med Markus Pettersson, idag Hälsinglands store tenor. Han belönades 2015 med Jussi Björlingsällskapets pris och har flera gånger framträtt i Voxna. Schraders Sommarnatt ingick också i Jussi Björlings repertoar, och här visade Markus lyrisk känsla genom att sjunga tredje versen pianissimo. I övrigt lever han högt på sina kraftfulla och briljanta höjdtoner, i första avdelningen i Två mörka ögon ur Cirkusprinsessan av Kálmán. Markus har för övrigt, kunde Stefan berätta, upptäckt att han är släkt med Jussi!

En lovande sångare från Bollnäs Estetiska är ett stående inslag i Voxnakonserterna, och i år hette han Marius Nytröen. Han är ännu i början av sin utbildning, har en vacker men ganska liten röst, och blev i början av Tonight ur West Side Story något dränkt av ackompanjemanget, som utfördes av Marie-Louise Nilsson. Han kom bättre till sin rätt i On the street where you live ur My Fair Lady.

Släktskap av annat slag än Markus', har också Sonny Wallentin upptäckt. Han har nämligen rötter i Italien, och vad passade då bättre än att framföra två italienska sånger. Både Cardillos Core' ngrato (som också brukar kallas Catari) och De Curtis Non ti scordar di me sjöngs med italiensk glöd och medelhavsk sötma.

Vilma återkom med en av Brahms vackraste romanser, Wie Melodien zieht es mir, också den alltför sällan hörd. Brahms tyckte så mycket om melodin att han citerade den i sin andra violinsonat. Den låg väldigt fint till för Vilmas varma altklang. Efter den intog hon en kraftfull pose med händerna på höfkammarna, och alla förstod att nu var hon Carmen! Habaneran glödde lika intensivt och förföriskt spanskt som Sonnys neapolitanska visor glödde som Vesuvius.

Markus spädde på med Don José's kärleksförklaring till Carmen, Blomsterarian, intensiv och dramatisk. Sedan bytte han tonsättare och sjöng Dick Johnsons Ch'ella mi creda ur La fanciulla del West av Puccini. I operan sjunger han den strax innan han ska bli hängd – men jag kan väl avslöja att han räddas i sista sekunden.

Efter detta förkunnade Stefan att "nu är det slut" ... "om ni inte vill ha ett par extranummer". Det ville alla, förstås. Marius Nytröen inledde med Anthem ur Chess, Sonny fortsatte på sin italienska linje och fyrade av O sole mio som både Jussi, Pavarotti och Elvis sjöng. Vilma överraskade på nytt med William Waltons I was a constant, faithful wife ur The Bear. Det blev en skakande, intensiv scen med musikdramatik av högsta klass. Hennes äkta hälft satt, djupt skakad, i publiken och bevittnade detta äktenskapliga drama. Men så kom Markus och gjöt olja på vågorna med Du är min hela värld ur Leendets land. Så konserten slutade i frid och fröjd. Men det var inte riktigt slut ändå. Traditionen bjuder att efter presentutdelning till de medverkande ska det sjungas

allsång: Land, du välsignade, med text av Ljusdalsbördiga Elisabeth Björklund. I år föregicks dock denna manifestation av att vi fick lyssna till Ukrainas nationalsång, sjungen av den ukrainske tenoren Modest Menzinsky, i början av 1900-talet verksam vid Stockholmsoperan, i en inspelning från 1910. Också detta en fin manifestation i dessa tider av krig i vårt närområde. Medlemmar i Jussi Björlingsällskapet och andra entusiaster kunde efter den andra konserten samlas på Voxna Herrgård och spisa Jussi, och på tisdag förmiddag undfågnas av en intervju med konsertens solister samt ett minnesprogram om Erik Saedén – allt under ledning av Nils-Göran Olve.

GÖRAN FORSLING
TEXT & FOTO

Jussi och Elvis för första gången på samma skiva?

Äpropå vår artikel i nr 67 (hösten 2021), där Jussi Björling och Elvis Presley jämfördes, har vår mångårige medlem Per-Olov (Pelle) Jansson hittat en grammofonskiva, där de båda sångarna möjligen för första gången förekommer tillsammans – dock i olika nummer. Det är en finsk julskiva, där producenten sammanställt sina julmusikaliska favoriter.

Som framgår av innehållsförteckningen dominerar en lång rad amerikanska artister – Elvis Presley t.o.m. med två inspelningar. Vad titeln betyder? Ungefär "Världsstjärnor i julstämning".

CALLE FRIEDNER

STRÖMSHALL SLÅR UPP PORTARNA IGEN

I två år har Stefan Olmårs tvingats ställa in sina båda minifestivaler i Voxna och Strömsbruk, men i år, den 3 – 4 september, var det som vanligt igen. Tre unga, lovande sångare och två pianister intog podiet, sedan Ströms Bruksorkester traditionsenligt inlett programmet. En sopran, Sabine Bisholt, och den ene av tenorerna, Fabian Düberg, ackompanjerades av pianisten Bengt Andersson, medan den andre tenoren, Markus Pettersson, ackompanjerades av sin fru, Amanda Elvin.

Programmet bjöd på opera, operett och romans. Fabian Düberg och Bengt Andersson inledde med Jussi Björlings paradnummer, Gustaf Nordqvists Till havs, med text av Jonathan Reuter, följt av Ach wie so herrlich zu schau' ur Johann Strauß d.y:s operett Eine Nacht in Venedig. Sedan sjöng Sabina Bisholt två romanser, Flickan kom ifrån sin älsklings möte av Jean Sibelius med text av Johan Ludvig Runeberg och Saa tag mit hjerte av Hugo Alfvén med text av Tove Ditlevsen, båda sånger, som stod på Jussi Björlings repertoar men här alltså framfördes av en sopran.

Markus Pettersson är känd av sällskapets medlemmar sedan tidigare, eftersom han sjöng på konserten på Skansen 2015 och där också fick ta emot Jussi Björlingssällskapets stipendium. I Strömsbruk sjöng han först August Söder-

mans ballad Kung Heimer och Aslög med text av Frans Hedberg, också den något som stod på Jussi Björlings repertoar. Därefter följde Zwei dunkle Augen (Två mörka ögon i Nalle Halldéns översättning) ur Emmerich Kálmáns operett Die Zirkusprinzessin, och vid pianot satt då alltså Amanda Elvin.

Hon avlöstes av Bengt Andersson, som spelade Franz Liszts "Waldesrauschen", dagens enda icke-vokala nummer. Bengt Andersson, som tidigare bl.a. varit pianopedagog på Kapellsbergs folkhögskola i Härnösand, satt sedan kvar vid pianot, för nu återvände Fabian Düberg med Gern hab' ich die Frauen geküßt ur Franz Lehárs operett Paganini med text av Béla Jenbach. Den följdes av Frantz kuplett ur Les contes d'Hoffmann, vars text Jules Barbier skrivit.

Sabina Bisholt fortsatte nu programmet med att sjunga Viljasången ur Die lustige Witwe med text av Victor Léon och Leo Stein och musik av Franz Lehár. Därpå framförde hon Mimis aria ur första akten av La Bohème av Giacomo Puccini, Si, chiamano Mimi, med text av Luigi Illica och Giuseppe Giacosa, och det ordinarie programmet avslutades med att Markus Pettersson sjöng den s.k. Blomsterarian (La fleur que tu m'avais jettée) ur Georges Bizets och Henri Meilhacs och Ludovic Halévys opera Carmen samt den nog

Sabina Bisholt tar ton.

mest kända arian ur Giacomo Puccinis Vilda Västern-opera La fanciulla del West, text Guelfo Civinini och Carlo Zangarini, Chella mi creda, där huvudpersonen, Dick Johnson, ska föras bort för att hängas och ber att man inte ska berätta sanningen för hans flicka, Minnie. (Lyckligtvis är Minnie mycket modig och lyckas till sist rädda honom.) Fast ingen lyckad konsert slutar väl utan extranummer, och de tre sångarna hade mycket riktigt var sitt extranummer i bagaget, Fabian Düberg den kända sången Nu är jag pank och fågelfri (fast på tyska Ich hab' kein Geld, bin vogelfrei) ur Der Bettelstudent av Karl Millöcker och med libretto av pseudonymen F. Zell (för Camillo Walzel) och Richard Genée. Sabina Bisholt bidrog med den kända arian ur Giacomo Puccinis komiska enaktare Gianni Schicchi, O mio babbino caro (text Giovacchino Forzano), varpå Markus Pettersson avslutade det hela med Eduardo di Capuas och Giovanni Capurros O sole mio.

Fast inte riktigt: vi befinner oss ju i en tid, när ett krig utkämpas i Europa, och där Ryssland provocerat angriper det betydligt mindre Ukraina, och som en påminnelse om detta och en gest av solidaritet med det ukrainska folket, spelades Ukrainas nationalsång i en inspelning med den ukrainske tenoren Modest Menzinsky, som avled 1935 men de sista nio åren var bosatt sig i Sverige, där han försörjde sig som sångpedagog. Ett stående inslag i dessa konserter är, att publiken till sist står upp och sjunger uni-

sont Ragnar Althéns och Elisabeth Björklunds Land du välsignade, också den en sång på Jussi Björlings repertoar.

Nu hade det blivit tid för en buffé, som stod uppdukad i ett rum vid sidan av själva konsertsalen. Därefter fortsatte programmet, dock inte precis som tänkt var. Eftersom tre av artisterna, Amalia Elvin, Markus Pettersson och Fabian Düberg, måste resa med tåget tidigt nästa morgon, och därför inte kunde låta sig intervjuas av Nils-Göran Olve då som tänkt var, skedde det samtalet nu. Det innebar, att det inte blev tid till hela Harald Henryssons presentation av ett antal inspelningar med Jussi Björling, utan att den fick delas. Den andra hälften kom han således att inleda programmet på söndagsmorgonen med. Sedan var det Sabina Bisholts och Bengt Anderssons tur att "grillas" av Nils-Göran Olve, innan hela programmet avslutades med att viskompositören och sångaren Jan Hammarlund berättade om Jussi Björlings favorit bland svenska sopraner, Hjordis Schymberg, som han också skrivit en bok om, och han gav också en rad exempel på hennes sång med hjälp av Nils-Göran Olve, som skötte tekniken.

Sedan 2004 har Stefan Olmårs hållit i "Jussifesten" i Strömsbruk, och han tycker, att den här verksamheten blivit ännu viktigare nu, sedan museet i Borlänge lagts ner. För därmed saknas en "inkörsport" för folk att upptäcka Jussi genom, och då behövs det istället publika evenemang. Det finns fördomar mot opera, men kommer man och lyssnar, tycker man ofta det är bra och fortsätter att lyssna, menar Stefan. Dessutom har det nu gått två "döda" år, när man tappat kontakten med folk p.g.a. pandemin. I år har det inte gått att ordna någon konsert i Kungsträdgården i Stockholm, och på Skansen har Jussi Björlingssällskapet inte fått hålla konsert på flera år.

Strömshall var så gott som fullsatt, och bara en liten del av publiken var Jussi Björlingssällskapets medlemmar, så hur får Stefan Olmårs dit publiken?

Markus Pettersson på podiet.

Amanda Elvin vid flygeln.

Fabian Düberg agerar.

Jan Hammarlund.

Bengt Andersson.

– Först går jag ut och berättar om evenemanget i Jussi Björlingsällskapets nyhetsbrev. Sedan har jag annonser i alla Hälsinglands tidningar, i år även i Sundsvalls Tidning, och den första annonsen jag har står i en s.k. sommartidning, som delas ut till alla hushåll i Hälsingland. Dessutom återkommer folk som har varit här tidigare, och de berättar för andra om evenemanget, och så sprids ryktet. Det är förstås inte bara en fråga om att få ihop en publik utan mycket annat också, t.ex. att skaffa intressanta artister, som ger programmet ett innehåll. I år var det extra besvärligt, eftersom ett par tilltänkta artister blev sjuka och ytterligare en blev upptagen av ett engagemang. När så Markus Pettersson kunde komma, hade det den fördelen, att han medförde sin egen ackompanjator, alltså hustrun Amanda. – För jag vill gärna ha två pianister, om någon plötsligt skulle få förhinder, säger Stefan.

Artister och tillresande ska också bo någonstans. Tidigare har det gått bra, eftersom det lokala vandrarhemmet haft gott om rum, men när inga gäster kom under pandemin, tvingades man där sälja två tredjedelar av sina rum, men det ordnade sig, eftersom några fick rum på Älvstagården i Jättendal en kvarts bilresa från Strömsbruk. I Strömsbruk finns det också en förening, som heter Strömfacklan, och som hjälper till med en hel del praktiska sysslor kring festivalen. Två drivkrafter för Stefan är dels, när han ser att publiken blir berörd och dels, att det går att värva nya medlemmar till Jussi Björlingsällskapet, vilket kan behövas, eftersom medelåldern är hög bland medlemmarna.

– Men det är i princip ett halvtidsjobb året runt, säger Stefan Olmars, som ändå tänker fortsätta så länge han orkar.

CALLE FRIEDNER
TEXT & FOTO

Alla artister och Stefan Olmars.

Jussis portamentoteknik

Den huvudsakliga andemeningen med en fungerande portamentoteknik är att åstadkomma en kontinuerlig fras, som inte bryts. För en instrumentalist som en violinist eller cellist är detta enklare att åstadkomma, med en kontinuerlig stråkföring som binder ihop fraserna där det behövs. Hos en sångare är detta något som i huvudsak styrs av en medveten andning och legato. Men det räcker inte alltid, när sångfraserna gör utflykter uppåt och nedåt i registret. Björling kom underfund med, delvis själv och med hjälp av att lyssna på fina förebilder samt sund sångundervisning, knep för att vidmakthålla en obruten sånglinje. Skillnaden med andra kollegor är att Jussi så att säga tolkade kompositörens arbete utifrån möjligheterna att frasera så väl som möjligt. Många tonsättare av vokalmusik har endast en vag uppfattning om sångröstens möjligheter, förutsättningar och begränsningar.

En sångare som Jussi Björling, med sin starka vokala intuition, kunde hjälpa vissa kompositioner på traven så att säga. Låt oss ta två kända men samtidigt kontrasterande exempel: Gustaf Nordqvists Till havs, vore inte den mästertliga komposition som den är, utan Jussis tolkning och översyn. I verserna finns det inga blindskär, utan de kan sjungas precis som det är nedtecknat. Det är när det kommer till refrängen som utmaningen kommer, i och med det stora intervallsprånget mellan orden "till" och "havs". Om man skulle sjunga frasen som den står, så uppstår lätt ett glapp, som hindrar legato och kontinuiteten. Jussis speciallösning av detta består i att ta med sig vokalen från ordet innan till nästa fras. I det här fallet blir det i-vokalen som blir kittet mellan "till" och "havs". Jussi portamenterar ti-ill havs, och får därmed en kontinuitet som inte finns från början i kompositionen. Det tillåter honom vidare att sätta an ett tydligt h i havs, som annars lätt hade blivit "avs" i stället för "havs". Jussi bearbetar materialet således.

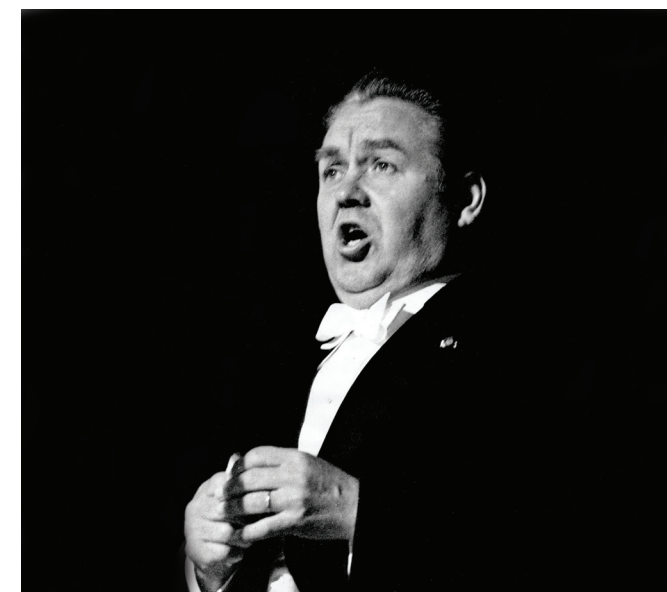
Den korta arian ur Fedora av Umberto Giordano är ett annat utmärkt exempel på samma fenomen. Som regel är tillämpningen av denna bel cantoteknik vanligast tillämpbar på fraser nedifrån och upp. Så också i denna aria. Direkt i första frasen med titeln Amor ti vieta, behövs hjälp. Det är intressant att knappast några andra kollegor tillämpar Björlings knep. Han sjunger A-amo-or ti-i vieta, di-i non amar. La man tua lie-eve che mi respinge. Ce-erca-a la-a stretta, de-ella mia man, La tua pupilla esprime "T'amo!", Se-e il labbro dice: "Non t'amerò!". All denna preparation tillåter sångaren att sätta an ett högt A på ordet T'amo utan ansträngning. En konsonant som ju är tonlös i de flesta fall kan stoppa flödet. Den korta, passionerade arian skulle bli mycket tyngre och mera ansträngande utan Jussis påverkan på innehållet.

Låt mig ta ytterligare ett exempel för att stadfästa mina tankar: Wilhelm Peterson-Bergers Jungfrun under lind är en mycket älskad sång, som Jussi gör helt till sin egen. Låt oss gå igenom texten med Björlings portamentometod.

I våren knoppas en lind så-å grön, med rosor och ma-arsvio-ol. Dä-är under sitter en jungfru-u skön, och sö-ömmar i kla-aran sol. Själv är hon liksom en sol i vår. Som äpplet är he-ennes kind. När hon vid spegeln slår ut sitt hår, det faller som blomster vid lind. Som solen fångas av lindens blad, så fånglar hon håg och sinn. Så har hon mig bundit med tro-olska kvad, så har hon mig bu-undit med trolska kvad, och ta-agit mitt hjärta, mi-itt hjärta-a in.

Tillvägagångssättet har tillämpats av många Jussiepigoner, med mindre lyckat resultat. Sanningen är naturligtvis att Jussis lösningar var intuitiva och personliga och utförs bäst av honom själv. Det finns något inom musiken som kallas för utförandepaxis, och som skulle kunna liknas av exempelvis en text eller ett poem som läses av en skådespelare. Här varierar utförandena från person till person av naturliga skäl. Däremot finns rekommendationer för kadenser både för sångare och instrumentalister. De kan tjäna som förslag och inspiration, men till syvende och sist så måste tolkningen passa just den individen som ska utföra stycket. Det talas ofta om att sångare som Nicolai Gedda och Jussi Björling ger en sånglektion i varje efterlämnad inspelning. Det är naturligtvis utomordentligt för efterföljande sångargenerationer, men det är skillnad att lyssna, lära och inspireras och att försöka härma. Man måste ta med sig insikterna och göra något eget av det hela. Jussis portamentoteknik är något som vi har nytta av att observera och förstå, men samtidigt inse att det var en stil som passade honom och som i det långa loppet förblir oefterhärmlig.

BENGT KRANTZ

Jussi i typisk "sångarposition".

HUGO ALFVÉN 150 ÅR

Firas med en ny skiva

För gemene man är Hugo Alfvén förmodligen Midsommarvaka, Roslagsvår, Dalarapsodin och symfonierna, men han hade många andra strängar på sin lyra. Dit hör sångerna, och Jussi Björling hade en klockarkärlek till flera av dem: Skogen sover, Jag längtar dig och Så tag mit hjerte, Alfvéns allra sista sång. Nu kommer en skiva med ett betydande antal av Alfvéns bästa sånger och dessutom smakprov på hans pianomusik, som man inte hör så ofta. Det som är speciellt med den här skivan är att den är inspelad i Alfvéngården i Tibble i Leksand och med hans egen Steinwayflygel, från 1910, som instrument. Ljudtekniskt är skivan ypperlig och den varma akustiken väl lämpad för det intima formatet.

Skivan inleds och avslutas med två av hans sista sånger. Aftonen, är en av hans mera kända kompositioner, skriven 1942 för Siljanskören, en blandad kör som han själv grundade och dirigerade i många år. Sången finns också i en version för manskör, gjort för OD, som han ju också ledde i långliga tider. Hans egen sättning för sång och piano är däremot en raritet, som jag inte kan minnas att jag hört förut. Sången beskriver tystnaden i skogen om kvällen, och i fjärran kan man höra en vallkulla som blåser i sin näverlur. Den är dämpad och lite mystisk – i skogarna fanns det faror av olika slag, troll och älvor. Hans sista sång, Så tag mit hjerte, skrevs 1946 till en dansk text. Det är en mjuk kärleksång och dikten väckte säkert minnen från hans ungdom när han var en notorisk fruntimmerskarl – och hans första hustru var danska. Jussi sjöng den med stor värme och ömsinhet, och det gör Elin Rombo också här. När sista tonen klingat ut vill man bara ha tystnad...

Mellan dessa två sånger får vi smakprov på både kända och mindre kända alster. De sju sångerna till texter av Ernest Thiel från 1908 höll Alfvén själv väldigt högt. Thiel var bankmannen och konstsamlaren som lät bygga sitt eget galleri på Djurgården. Det finns fortfarande kvar men är nu i statens ägo. Thiel och Alfvén umgicks en tid i samma kretsar och Alfvén fick ekonomiskt stöd emellanåt från den då välbärgade Thiel. Sångerna skrev han och dedicerade till Thiel som ett tecken på sin tacksamhet, men också, som Gunnar Ternhag påpekar i texthäftet till den här utgåvan, att han blev djupt gripen av texterna. Och både texterna och sångerna har stått sig genom åren, även om inte alla sångerna har framförts så ofta. Detta är troligen första gången samtliga har spelats in – och i den publicerade ordningsföljden.

1904 publicerade den 20-årige Anders Österling sin första diktsamling, som Alfvén läste och blev fängslad av. Han tonsatte tre av dem under en vistelse i Italien påföljande år och presenterade dem som en minicykel. De är fyllda av känslor och borde vara bättre kända. Tvenne lyriska stämningar är ännu tidigare. De publicerades 1899, när han just fullbordat sin andra symfoni som var hans genombrottsverk. Den första sången, Svarta rosor, ska inte förväxlas med Sibelius' sång. Det är helt olika textförfattare.

Alfvén var ingen pianist, hans instrument var violinen, men han skrev ändå en del saker för piano. Skärgårdsbilder, från 1901-02, är hans viktigaste verk. Som inbiten seglare uppskattade han Stockholms skärgård. Yttersatserna är fyllda med liv och bilder, Solreflexer och Vågornas sång. Mellansatsen, däremot, Natt, är mörk och dyster – den är som en seglats i mörk november. De fyra styckena från Leksand är pianotranskriptioner av spelmanslåtar. Alfvéns intresse för folkmusik är väldokumenterad, och dessa rariteter är värdefulla tillskott till Alfvéns diskografi.

Elin Rombo har länge varit en av mina favorit-sopraner och här är hon på sitt bästa humör med karakteristiskt nyanserade tolkningar. Allra bäst är hon när hon sjunger piano och pianissimo – och Alfvéns sånger är oftast mjuka och intima. I starka nyanser kan vibratot under stundom bli i kraftigaste laget, men generellt sett är detta ytterst tilltalande tolkningar. Peter Friis-Johansson är en av våra mest mångsidiga pianister, och han gör full rättvisa åt pianosolona och är en följsam ackompanjator till sångerna.

Alfvéns sånger har funnits på skiva tidigare, men en hel skiva med dem har mig veterligen gjorts bara en gång tidigare – och det var mer än 35 år sedan, då MariAnne Häggander och Lars Roos under två oktoberdagar 1986 spelade in 24 sånger för Frank Hedmans Bluebell. Den finns fortfarande tillgänglig (Bluebell ABCD 027). De två utgåvorna överlappar varandra på många punkter, men för att få en så bra bild som möjligt av Hugo Alfvén som sångkompositör bör man helst ha båda.

GÖRAN FORSLING

At Home With Hugo Alfvén.
Songs and Piano Pieces
Elin Rombo, sopran, Peter Friis-Johansson, piano
BIS-2575 (insp. 2021)

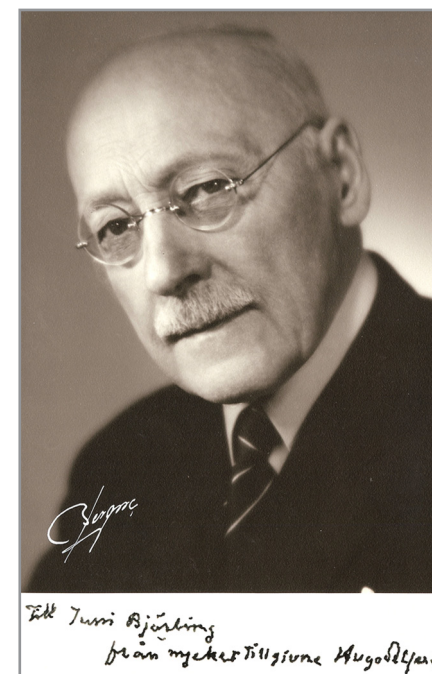
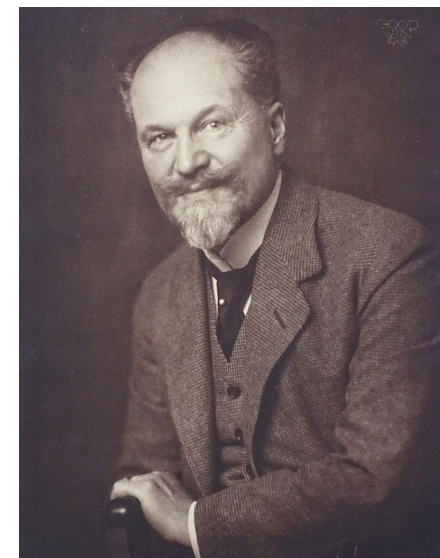

Tre sånger av Hugo Alfvén

En av de diktare som Hugo Alfvén tonsatte, var Ernest Thiel (1859 – 1947). Han var i första hand en framgångsrik bank- och industriman. och tillsammans med K. A. Wallenberg, son till grundaren av Stockholms Enskilda Bank (1972 sammanslagen med Skandinaviska Banken till SEB), initiativtagare till att Saltsjöbaden sydost om Stockholm kom till som fashionabel förort. Han donerade också pengar till uppförandet av flera stora byggnader, bl.a. Kungliga teatern (alltså Operan). Men främst är han idag känd som konstsamlare och skapare av konstmuseet Thielska galleriet vid Blockhusudden på Djurgårdens östra spets. Dessutom var han författare till bl.a. sju dikter, av vilka Jussi Björling sjöng in två: "Jag längtar dig" och "Skogen sover".

Innebörden i texten till "Jag längtar dig" är inte helt klar. Visst är det uppenbart, att det handlar om någon, som längtar efter en annan människa, säkert en älskad person. Det som är svårare att förstå är logiken: "Jag längtar mest, då du är när", som det står på en av raderna, eller den sista raden: "jag längtar dit, då jag är där." Alltså: om man längtar efter någon, bör väl

Ernest Thiel. (Fotograf Henry B. Goodwin)

Signerad bild från Alfvén till Jussi. (Fotograf okänd)

situationen vara den, att den efterlängta inte är närvarande, så varför längtar diktaren mest, när vederbörande "är när(varande)". Och varför längtar han till en plats han redan befinner sig på? Eller är meningen den, att den älskade är i närheten? Då stämmer "Jag längtar mest, då du är när", alltså i närheten men inte här, fast den sista raden stämmer ändå inte: hur kan man längta till en plats, där man redan är? Det är ju ändå en vacker sång, en sång om längtan, som ingen torde framföra bättre än Jussi Björling. Som en kuriositet kan nämnas, att det var Hanser Lina Göransson, sopran och mor till fotografen Anders Hanser, som urupförde den här sången 1943.

"Skogen sover" är både en kärleksdikt och en naturlyrisk dikt. Raden "Dagen vakar i juninatt" kan förstås verka underlig, men vi vet ju, att i juni är natten som kortast, det blir inte riktigt mörkt, och dagen släpper så att säga aldrig taget om den som sover, här en kvinna, vars muntra skratt just har tystnat. Nu sover hon. Det ligger mycken ömhet i den här sången.

Man kan anta, att Jussi Björling tyckte mest om de här två dikterna av Ernest Thiel, för han sjöng i alla fall aldrig in någon av de övriga fem, trots att de också tonsattes av Hugo Alfvén. Ytterligare en sång av Alfvén sjöng han i alla fall, nämligen "Så tag mit hjerte". Som framgår av texten är den inte svensk utan dansk. Författarinnan hette Tove Ditlevsen (1917 – 1976). Den sköra Tove fick ett till stora delar svårt liv men anses av många höra till de främsta inom den danska litteraturen.

"Så tag mit hjerte" är en öm och innerlig kärleksdikt, där författarinnan ger sitt hjärta till den älskade, det röda hjärtat som slår sakta och stilla efter att både ha älskat och lidit, men vad som än händer tillhör det den älskade. En kämpande människa tycker sig äntligen ha fått lugn och Hugo Alfvén har gett dikten en passande tondräkt, som Jussi skänker ett slags stilla dramatik.

CALLE FRIEDNER

Tove Ditlevsen. (Fotograf okänd)

Till minne av Don Goldberg

Som meddelades i korthet i förra numret, har Don Goldberg avlidit. Han var född den 11 oktober 1941 och avled den 25 februari 2022. "Jussi Björling had no greater follower and fan" skrev Walter Rudolph till hans minne i JBS-USA:s tidning, och vad Don gjorde till Jussis minne är värt att erinra om mer utförligt även här.

Första gången jag hörde från Don var i april 1986. Jag fick ett brev på en av hans typiska små lappar (han ville aldrig skaffa sig en dator) där han bland annat uttryckte sin uppskattning av A Jussi Björling Phonography. Det skulle bli början på en omfattande korrespondens och följas av många stimulerande möten under åren med denna "mänskliga dynamo" – ett belysande uttryck i Rudolphs nekrolog. I ett av sina tidiga brev skrev Don att "det var Jussi Björlings röst som så inspirerade vad som då var en 15-årig rock-and-roll fan att det ändrade inriktningen av hans liv". Han hade på en lektion fått höra Jussi sjunga Celeste Aida och köpte snarast LP-tvårsnittet ur hans Bohème.

Don och hustrun Barbara, en lärare som han gift sig med 1965 och fått tre barn med, bodde i en villa i den lilla staden Merrick på Long Island utanför New York. Där hade han sin stora skivsamling och ljudanläggning i källarvåningen. Sitt fasta arbete hade Don, när jag lärde känna honom, som gymnasielärare i engelska och musik och sedan 1973 som kantor i synagogor (där han även ibland måste vikariera för rabbin). Han var också flitigt verksam som sångare även utanför synagogan, med debut i konsert 1961 och i opera året därpå. Don sjöng i körerna vid Metropolitan och New York City Opera och gjorde ett dussintal huvudroller för andra operasällskap i New York. Hans energi, beslutsamhet och starka fysik, som på slutet svek honom, gjorde att han med berättigad stolthet kunde skriva att han på 52 år som professionell sångare med 3-4000 framträdanden bara behövt ställa in en konsert. Mycket av Dons och Barbaras inkomster gick åt till att betala för barnens universitetsstudier.

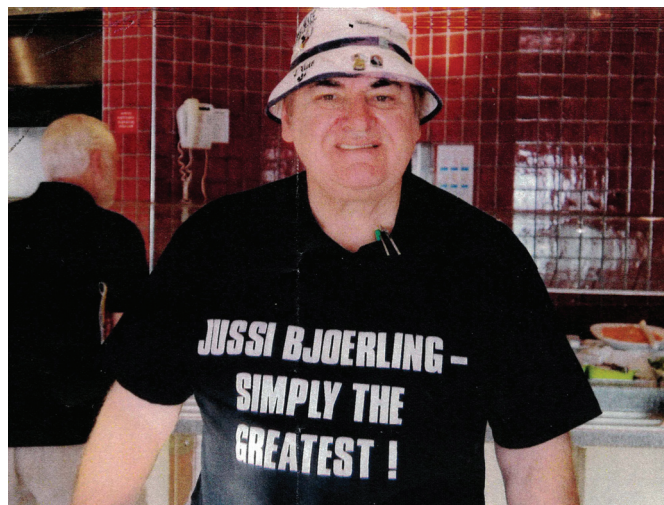
Genom sina radioprogram om opera nådde Don en stor publik. 1987 sände han mig ett uppskattat 4-timmars program "Jussi How We Miss You", som han gjort för en station i Monroe, Connecticut, nästa år följde "Jussi at the Met" och ett program om Björlingfamiljens sångare. Men det var verkligen bara början av kassettdöden! Don gjorde själv och var gäst i många sådana program, också från Columbia University i New York och Hofstra University på Long Island. Under sina sista år uppskattade han att han svarat för 1001 timmar i radio som sångare och producent, därav 125 timmar om Björlingar plus en 18 timmars "Jussi-thon"! Utöver Jussi ägnade han särskilt intresse åt andra nordiska

och ryska sångare. Hans kassetter innehöll inte bara program utan också sällsynta inspelningar han sparat upp, liksom han spårade recensioner och andra artiklar om Jussi. Jag försökte återgälda med vad han ville ha av svenska utgåvor och inspelningar, och det var många sångare som intresserade honom.

Naturligt nog anlätades Don även för att ge föredrag och uppgav till exempel att han bara under 2007 hållit 83 sådana! Som skribent publicerade han artiklar om Jussi i Fanfare och Opera News, och skrev flera genmälen till andra artiklar om honom som han fann felaktiga. Han hörde Jussi åtskilliga gånger under hans sista år i USA, och han sammanfattade intrycken i ett manuskript, "Bjöerling Memories". Jag fick ett exemplar till museet, och avsnittet om Metropolitan 1959 har just publicerats i JBS-USA:s Newsletter. Don lade också ner mycket möda på att försöka ordna konserter till Jussis minne på Metropolitan eller i Carnegie Hall, men det lyckades tyvärr inte.

I juni 1988 kom Don till Sverige och jag kunde träffa honom för första gången. "I have been dreaming of this trip for too long and I'm afraid my enthusiasm may have overwhelmed you", skrev han i förväg. I Stockholm kunde jag föra samman honom med Steve Crowley, senare aktiv i det brittiska Björlingsällskapet, Bertil Bengtsson och Frank Hedman. Naturligtvis besökte vi Sveriges Radio, där Calle Friedner intervjuade honom för ett program där också Anna-Lisa Björling deltog. Don mötte även Lars, Ann-Charlotte och Raymond Björling (i Amerika tog han även kontakt med Göstas änka Bette). I Stockholm sjöng han också som kantor i synagogan Adat Jisrael på Söder. En dag gick turen till Dalarna, med besök på Jussi Björlinggården och övernattning hos min mor i mitt föräldrahem i Säter.

Don Goldberg i jussi-tröja.

Don kom till Sverige igen sommaren 1990, denna gång med Barbara. I Stockholm var vi bland annat bjudna hem till Lars Hemmingsson, och jag reste åter till Dalarna med paret Goldberg, Bertil Bengtsson och Stig Sahlin (Björlingsällskapets förste kassör). I Mora hade vi ett fint möte med Jussis kusin Märta Björling-Kärn. Jag kan inte glömma när Don såg det vallhorn hon hade hängande på väggen, bad att få ta ner det och blåste sedan för att jämföra med det traditionella instrumentet shofar, som han trakterade i synagogan. Och bevarat för eftervärlden på kassett finns Don och Märta sjungande tillsammans en Stephen Foster-sång från Björlingpojknarnas repertoar, Old Black Joe (Den gamle neger-slaven)!

Hösten 1992 besökte jag New York för första gången, på hemresa från en konferens med den internationella ljudarkivsorganisationen IASA i Canberra i Australien, där jag varit en representant för SR:s Programarkiv. Givetvis togs jag väl emot av Don och Barbara, och Don visade sin generositet genom att bjuda mig på Maskeradbalen på Metropolitan. I juli 1995 var han åter i Sverige och jag var då givetvis stolt att kunna visa honom Jussi Björlingmuseet. Efter återkomsten påbörjade han ett årslångt "Verdi Marathon" i radio, med all tillgänglig musik som kompositören skrivit.

1997 gick Don på New York Public Library igenom den mycket intressanta samlingen av färgbilder från Metropolitan tagna av operans bibliotekarie Harry G. Schumer, och det ledde till viktiga tillskott till museisamlingen. Inte mindre värdefullt var några år senare hans letande efter radioinspelningar med Jussi på Library of Congress i Washington. Det ledde till att Björlingmuseet i samarbete med dåvarande Arkivet för Ljud och Bild kunde förvärva kopior av en rad program.

När Don i augusti 1998 åter var en vecka i Sverige, ordnade jag ett program med honom på Björlingmuseet, som refererades i JBS-tidningen nr 21. Han presenterade då också den inspelning av Maskeradbalen 1950 i New Orleans, som skulle ges ut samma år av VAI Audio med Dons artikel "The Bjoerling Ballo puzzle" i texthäftet. Till samma firmas Bjoerling Rarities två år senare, där många inspelningar för första gången kom på CD, bidrog han med både material och text. Det var också Don Goldberg som fick RCA att leta i sitt arkiv efter Jussis konsert i Carnegie Hall 1958, som så småningom hittades i en omärkt kartong, och han bidrog till texthäftet för Jussi Björling reDiscovered med den kompletta konserten 1955 i samma lokal. Om Jussi i Carnegie Hall skrev Don i nr 27 av vår tidning.

På amerikanska Björlingsällskapets första konferens i Washington våren 1999 träffade jag Don igen, och även på konferensen 2001 i St. Peter deltog han, men där representerade Bertil Bengtsson museet. På den tredje amerikanska Jussi-

Don Goldberg på restaurang Godthem i Stockholm tillsammans med Steve Crowley från det brittiska Jussi Björlingsällskapet, Frank Hedman och Harald Henrysson. (Foto: Calle Friedner)

konferensen i New York 2002 mötte jag Don igen, men han deltog inte i JBS-USA:s senare konferenser.

Hustrun Barbara försökte många gånger att få maken att sakta ner sin hektiska verksamhet, men det var en svår uppgift. 1991 skrev Don att han brukade hinna med drygt fyra timmars sömn. "I think I must take Barbara's advice and slow down. But, what do I cut?" "God is still good to me, and I guess I must be thankful for being a Jewish Viking." Don Goldberg pensionerades från sin lärartjänst 2001, men blev 2005 utnämnd till Professor of Jewish Music History vid American Seminary of Contemporary Judaism.

Det sista brev från Don som jag hittat är från 2013, men ännu i flera år hade vi regelbunden telefonkontakt när jag var i Amerika. Den kraftfulle Don plågades tidvis av yrsel och magproblem och måste genomgå ben- och höftoperationer, men så länge han kunde spelade han baseball. Det blev svårt för honom att ta sig ner till ljudarkivet i källaren, och han måste tillbringa de sista åren på ett vårdhem. När jag 2019 kunde publicera min bok David Björling och hans söner i Amerika, sände jag honom givetvis ett exemplar. Barbara beklagade att han knappast längre kunde läsa den, men hon lovade att läsa ur den om han ville. Under Dons sista år kunde jag bara tala med henne om honom när jag var i USA, och det var sorgligt att inse att ingen bättring var att vänta. En outtröttlig operaentusiast har nu gått ur tiden, och som jag citerade i inledningen, "Jussi Björling had no greater follower and fan". Jag kommer alltid att minnas honom med beundran och tacksamhet.

HARALD HENRYSSON

Kerstin Thorborg och Gustaf Bergman dokumenterade i ny bok

Dalabördiga Kerstin Thorborg var under 1930- och 40-talen en av världens mest framstående sångerskor i sitt röstfack och begåvades under sina år vid Metropolitanoperan i New York med epitetet "Altarnas Caruso". Idag är hon tyvärr sorgligt bortglömd – utom bland den i och för sig ganska stora grupp nördar som intresserar sig för inspelningar av äldre tiders musiker och sångare. Någon fylligare biografi över henne har aldrig skrivits. Därför är det glädjande och mycket värdefullt att den kunnige och målmedvetne Christer Eklund velat ta på sig den monumentala uppgiften.

Monumental är i detta sammanhang ingen överdrift. När Christer tog över ansvaret för kvarlåtenskapen efter Kerstin Thorborg – den legendariske journalisten Seth Karlsson hade förvaltat och katalogiserat materialet sedan det tidiga 1970-talet – efter Seths död 2003, "krävdes en stor skåpbuss för att ur hans hus hämta 18 fullproppade flyttkartonger, tio-talet dräkt-kartonger, konst, skivinspelningar, 4 timmar smalfilm, mängder av foton, hyllmeter av partitur och 800 sidor tidningsklipp i A3-format." Jag har själv sett kartongerna och baxnade vid blotta åsynen. Bland materialet fanns bland annat ca 5000 brev, noggrant förda dagboksanteckningar och annat som behövde penetreras. Det är nog få operaartister, vars liv och karriär är så väl dokumenterade. Tidigt insåg Christer att även hennes make, Gustaf Bergman, måste inkluderas i biografien. Gustaf, som var 16 år äldre än Kerstin, hade haft en egen internationell karriär som tenorsångare, och blev därefter framgångsrik regissör, men framför allt "den person som i princip möjliggjorde Kerstins stora internationella karriär och som följde, ackompanjerade och på alla sätt understödde henne under nästan 30 år. Att ha en av samtidens bästa regissörer som instuderare måste också ha varit ovärderligt, vilket Kerstin alltid betonat vid intervjuer."

Att vid sidan av andra uppdrag och verksamheter fullborda denna dubbelbiografi är en kraftprestation av gigantiska mått. Och att läsa den ger insikter inte bara om paret Bergman-Thorborgs musikaliska verksamhet, utan också om, framför allt, den tumultartade politiska situationen i 1930-talets Tyskland, och senare Österrike, när nazismen bredde ut sig som en hydra. Senare, när paret vände ryggen mot Hitler och sökte lyckan på andra sidan Atlanten, får vi inblick i en värld som på den tiden var fjärran från Europa, både geografiskt och kulturellt. Naturligtvis ligger fokus ändå huvudsakligen på deras personliga angelägenheter, som redovisas fylligt med hjälp av talrika citat ur dagböcker, brev och tidningsklipp. Understundom kan man ändå tycka att det blir lite för mycket av det goda, att det

blir för många middagar med prominenta personer, för mycket vardags trivialiteter. Att paret hade en stor umgängeskrets är uppenbart, men det blir till slut onödigt mycket "name-dropping". Problemet med ett för rikligt källmaterial är att det är svårt att sovra. Men ibland måste man "kill your darlings" som både Faulkner och Ingmar Bergman uttrycker det. Boken hade tjänat i läsvärde på att slimmas en del.

Det finns likafullt ett stort värde i att denna djupdykning i paret Bergman-Thorborgs liv kommit till stånd. Och vid sidan om själva biografien finns också mycket värdefullt. Det finns till exempel ett rikligt bildmaterial, som till stora delar, såvitt jag förstår, är unikt. Tyvärr är många av bilderna väldigt små, men att dra upp dem i format skulle ha inneburit en ännu tjockare bok. Förutom ett fylligt personregister – där för övrigt Jussi Björlings namn är rikligt förekommande (han omnämns på 38 av bokens sidor) – finns här 15 bilagor. Här kan man hitta Kerstin Thorborgs samtliga konserter (totalt 307), operaföreställningar (1135), hennes repertoar av lieder och romanser, operaroller, Gustaf Bergmans roller, Kerstin Thorborgs skivinspelningar, viktiga händelser i hennes liv och en hel del annat – en guldgruva för oss kalenderbitare. Och inte minst viktigt: de två sprängfyllda CD-skivorna som medföljer, med en total speltid på näst intill 160 minuter. Samtliga är hämtade ur Kerstins privata samling, och där finns bland annat sista satsen ur Mahlers *Das Lied von der Erde*, inspelad i Wien 1936 med Wienfilharmonikerna under hennes favoritdirigent Bruno Walter.

Man kan inte undgå att imponeras av det gigantiska arbete som ligger bakom tillkomsten av denna bok, som nu kommer att få en hedersplats bland sångarbiografierna i musikhyllan.

GÖRAN FORSLING

Christer Eklund:
Kerstin Thorborg och Gustaf Bergman – en biografi.
Gidlunds förlag (550 sidor)

Ovan: bokomslaget.
Nedan: Anna-Lisa, Kerstin T och Jussi tillsammans 1946.
(Fotograf okänd)

Tankar kring museets framtid

Efter åtskilliga år av diskussioner om Jussi Björlingmuseets framtid, som bland annat inkluderade ett världsomfattande upprop om att rädda museet, kom på vårvintern 2022 det ödesdigra beslutet att museibyggnaden tömdes, familjen Björling återtog de dräkter och föremål av varjehanda slag som de deponerat och återstoden transporterades till det närbelägna Stadsbiblioteket, där en mängd flyttkartonger sedan dess förvaras i skyddsrummet i källaren.

Varför blev det så? Vilka faktorer ledde till beslutet? Kunde det ha undvikits? Vad händer nu med de trots allt ganska stora mängder material som finns kvar och finns det, trots allt, en möjlighet att museet kan återuppstå i någon form? Det är några av de frågor man gärna vill få svar på, och ett halvår efter stängningen träffade jag Borlänge kommuns kultur- och fritidschef Patric Hammar, som har varit högste ansvarige tjänsteman för museet under hela den turbulenta perioden.

Patrik tar emot i Kulturenhetens lokaler, som ligger ett stenkast från Stadsbiblioteket, tvärs över Sveatorget. Det är ödsligt och tomt och det står möbler och kartonger lite varstans. Personalen jobbar sedan pandemin hemifrån och snart ska verksamheten flyttas – vart vet man inte. Man får associationer till hur det såg ut ett halvår tidigare när museet tömdes. Men i konferensrummet är väggarna fyllda med affischer och foton från olika kulturaktiviteter; i mitten tronar en leende Jussi Björling. Jag frågar Patric:

"Hur nöjd är du med situationen idag, när museet är lagt i 'malpåse'?"

"Jag är givetvis inte nöjd med att tappa stora delar av samlingarna. Men familjen valde att ta tillbaka dem och är ju i sin fulla rätt till det."

"Hade det kunnat undvikas?"

Patric menar att han haft en bra dialog med Jussi Björlings barn, Ann-Charlotte och Lars, men att de ändå inte nådde ända fram. Historiskt sett är situationen denna: när flytten av museet

till Stadsbiblioteket först kom på tal, sas också att det var en temporär flytt, och att det sedan skulle bli en ny flytt till det planerade Kulturhuset, vilket Ann-Charlotte och Lars inte motsatte sig, utan menade att samlingarna skulle finnas kvar i den gamla läkarvillan tills det var inflyttningsklart i Kulturhuset. Detta har stötts och blötts i flera år, och ännu har man inte kommit till skott. Nu, efter valet, då S och M kommer att styra i en koalition, kan det finnas en ljusning, och Patric hoppas att i så fall familjen kan tänka om. Men det är fortfarande långt dit.

Under tiden arbetar kommunen vidare med att få till stånd en ersättning för museet i det nuvarande Stadsbiblioteket, där man har fått loss ytor som kan inrymma de kvarvarande samlingarna. De är visserligen ringa i förhållande till de ursprungliga men omfattar likafullt en hel del av värde. Man kommer under hösten att bilda arbetsgrupper och liera sig med extern expertis, och ambitionen är att man till sommaren 2023 ska kunna ha det mesta på plats.

Under tiden ligger materialet i bibliotekets källare. Det är ingen direkt upplyftande syn, men ur säkerhetssynpunkt är det vida att föredra framför den tidigare förvaringen i läkarvillan. Min hustru och jag, som bor i princip granne med villan, har vid åtskilliga tillfällen ängslats över risken att allt skulle kunna gå upp i rök. Med tanke på den klientel som regelbundet håller till i den närbelägna parken skulle risken alltid finnas att någon i fyllan och villan krossat ett fönster och elden kommit lös. Det förekom också vid ett par tillfällen skadegörelse. Den risken är naturligtvis eliminerad nu. Men med tanke på en viss potentats härjningar i vårt närområde finns krigets hotfulla skuggor ständigt i tankevärlden, och skulle larmet gå, då måste skyddsrummet vara tillgängligt inom 48 timmar. Vad händer då med samlingarna? Patric menar att kommunens säkerhetsfolk har koll på alternativ – vi får hoppas att det är så.

Vi diskuterar möjligheten att under det dödliga som nu råder, organisera en mindre vandringsutställning till olika kulturinstitutioner. Patric menar att det tidsmässigt kommer att röra sig om mindre än ett år, och att det behöver tas fram utställningsbroschyr och annat kringmaterial. Däremot ser han det som värdefullt att kunna utnyttja den stora fotoutställning som Jacob Forsell arrangerade i Stockholms konserthus i samband med hundraårsfirandet för ett decennium sedan. Den skänktes till museet och skulle vara ypperlig att sätta upp i de nu tillgängliga lokalerna på Stadsbiblioteket under uppbyggnaden av den nya utställningen.

En sista fråga: om det i framtiden skulle visa sig möjligt att skapa ett nytt museum i Stockholm – som eventuellt skulle omfatta även andra betydande svenska sångare, som Nicolai Gedda, Ingvar Wixell – hur skulle du ställa dig till att samarbeta med det?

Patric svarar eftersinnande att visst skulle det vara möjligt, kanske inte i första hand att överlåta samlingarna i Borlänge helt och hållet, men att utbyta föremål för till exempel specialutställningar – som man ofta gör museer emellan. För vi vill fortfarande bevara minnet av Jussi Björling här i Borlänge. Det var här han föddes och det är här hans grav finns.

Så sant som det är sagt. Tidningen kommer att med stort intresse följa utvecklingen och vi återkommer med en lägesrapport i vårnumret.

GÖRAN FORSLING
TEXT & FOTO

Hammar vid en bild av Jussi Björling

Ekonomibrev

Jussi Björlingsällskapetets Tidning
Per Bäckström
Götgatan 91, 5 tr
116 62 Stockholm

JBS-USA startar tidningsarkiv

Styrelsen för vårt amerikanska systersällskap, The Jussi Björling Society/USA, meddelar, att man inrättat ett digitalt arkiv för sina publikationer. Det är beläget i The BYU Scholars Archive på Brigham Young-universitetet i Provo, Utah. Bakom detta står Walter B. Rudolph, mångårig styrelsemedlem i sällskapet och flitig skribent i dess tidning. Till att börja med finns enbart sällskapetets tidning, The Journal of the Jussi Björling Societies of the USA & UK, tillgänglig, men dess nyhetsbrev kommer snart att finnas där också, allt på engelska, förstås. Man skriver, att även om det funnits en viss tvekan om man skulle låta vem som helst få tillgång till den kunskap de här artiklarna innehåller, beslöt

man sig för att ställa de artiklar man publicerat genom åren till förfogande för alla, som forskar om Jussi Björlings konstnärskap, dock med den reservationen att man kommer att vänta 2 – 3 år efter det att artiklarna publicerats, detta för att medlemmarna fortfarande ska ha ensam tillgång till den löpande informationen. Däremot går det alltså bra att läsa äldre artiklar från 1998 – (f.n.) 2020. Adressen hittar man på JBS/USAs hemsida.

CALLE FRIEDNER

Ny bok från vårt amerikanska systersällskap

Knappt har minnesboken om Jussi Björling (i engelsk översättning Jussi Björling: "We Remember") lämnat pressarna, innan en ny bok är på gång, den här gången ett "originalverk" (till skillnad från den förra, som var en översättning av den svenska minnesboken från 1960). Titeln blir "Jussi Björling: Three Societies, Four Books, One Museum" och kommer att innehålla berättelserna om hur de tre Jussi Björlingsällskapen bildades, hur böckerna "Jussi" av Anna-Lisa Björling och Andrew Farkas, "Jussi Björling Phonography" av Harald Henrysson, "The Björling sound" av Stephen Hastings och Jacob Forsells "Jussi Sången Människan Bilderna" tillkommit, samt berättelsen

om det numera nedlagda Jussi Björlingmuseet. Boken kommer att illustreras med svartvita fotografier, och de medverkande skribenterna kommer att bidra med sina egna erfarenheter och berättelser. Tanken är att boken ska utgöra ett dokument om hur entusiaster och forskare bidragit till att bevara och sprida kunskapen om vår store sångare. Redaktör är Sue Flaster, och boken beräknas finnas att köpa, när denna tidning har anlant. Närmare information om hur man kan beställa den och vad den kommer att kosta meddelas senare.

CALLE FRIEDNER

Konsert för Ukraina arrangerad i Nya Zeeland

Inr 66, våren 2021, berättade vi om Heather Pascual, lyrisk sopran och stor vän av Jussi Björling, som då anordnat en hyllningskonsert till Jussi Björling. Nu har hon arrangerat och genomfört en stödkonsert för Ukraina. Hon upprör över Rysslands oprovocerade krig och skriver, att hon har ukrainska vänner, som är förtvivlade över vad som händer deras släktingar. Man sjöng den ukrainska nationalsången,

och en rad framstående nyzeeländska artister uppträdde. Många Jussi Björling-vänner fanns i publiken, och konserten inbringade en hel del pengar, som nu gått till mat och mediciner för äldre. Konserten hölls den 22 juni.

CALLE FRIEDNER